

Warszawa, dnia 21 marca 2011 r.

RPO-665677-VII-720.3/11/JJ

I n f o r m a c j a
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 2 - 4 luty 2011 r. do Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach (zwanego dalej Domem, placówką lub DPS) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji. W wizytacji wziął również udział pracownik reprezentujący Zespół Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego.

Działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji, osoby wizytujące sprawdziły na miejscu sposób przestrzegania praw mieszkańców DPS, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- wysłuchano informacji o funkcjonowaniu placówki i jej podstawowych problemach, udzielonej przez jej Dyrektora;
- dokonano oglądu budynku przeznaczonego na zamieszkanie pensjonariuszy Domu, w tym: wybrane losowo pokoje, gabinety doraźnej pomocy medycznej, kaplicę,

sanitariaty, kuchnię ogólną z jadalnią, kuchenki terapeutyczne, sale dziennego pobytu, pracownie terapeutyczne, palarnie, pralnię;

- przeprowadzono w czasie wizytacji pokoi i innych pomieszczeń rozmowy z mieszkańcami oraz pracownikami DPS;
- poddano analizie wybraną dokumentację, dostępną na miejscu.

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali Dyrektorowi placówki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Regulamin organizacyjny Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach z dnia 12 grudnia 2008 r.; Statut Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach z dnia 28 czerwca 2006 r.; Zezwolenie Wojewody Kujawsko-Pomorskiego na bezterminowe prowadzenie domu pomocy społecznej z dnia 3 marca 2009 r. Nr WPS.III.SSz.9013/12/2009; protokół z kontroli przeprowadzonej w dniu 20 października 2010 r. przez Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy, protokół z kontroli DPS przeprowadzonej w dniu 20 lipca 2008 r. przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Świeciu, protokół kontroli Państwowej Inspekcji Pracy w Bydgoszczy z dnia 21-22 lutego 2005 r., sprawozdanie z kontroli placówki, przeprowadzonej w dniu 24 listopada 2010 r. przez sędziego Sądu Rejonowego w Świeciu; wzór kontraktu zawieranego pomiędzy Dyrektorem Domu a Mieszkanką/Mieszkańcem, rodziną lub opiekunem prawnym; ogólne statystyki dotyczące pracowników i mieszkańców placówki, Instrukcję depozytową DPS w Gołuszycach.

2. Charakterystyka placówki.

Dom Pomocy Społecznej w Gołuszycach przeznaczony jest dla osób przewlekłe psychicznie chorych. Od 2004 r. do Domu przyjmowani są mężczyźni, wcześniej Mieszkańcami DPS były wyłącznie kobiety. Organem prowadzącym placówkę jest starosta Świecki, zaś podstawę prawną funkcjonowania Domu stanowi zezwolenie bezterminowe na prowadzenie Domu Pomocy Społecznej wydane przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego decyzją z dnia 3 marca 2009 r. WPS.III.SSz.9013/12/2009.

Statut Domu został przyjęty uchwałą Rady Powiatu w Świecku Nr XL/277/2006 z dnia 28 czerwca 2006 r. Organizację wewnętrzną określa Regulamin organizacyjny Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach, który został wprowadzony uchwałą Zarządu Powiatu w Świeciu Nr 70/472/08 z dnia 12 grudnia 2008 r. Regulamin określa organizację i zasady działania Domu, zakres i poziom świadczonych usług, prawa i obowiązki Mieszkańców Domu. Po analizie wyżej wymienionych dokumentów stwierdzono, iż są one sformułowane w czytelny sposób, zgodnie z przepisami prawa. Jedyna uwaga dotyczy używania w niektórych zapisach Regulaminu i jego załączników formy żeńskiej w stosunku do osób przebywających w placówce, tzn.: „*Mieszkanki*”, „*Mieszkanek*”, etc. Jako że od kilku lat Mieszkańcami Domu są również mężczyźni, należy w całości dostosować formy zapisów Regulaminu do obu płci.

Placówka przeznaczona jest dla 140 osób. W dniu wizytacji przebywało w niej 14 mężczyzn i 126 kobiet. Zgodnie z informacją otrzymaną w dniu wizytacji liczba osób ubezwłasnowolnionych wynosiła 47, w tym: 37 Mieszkańców ubezwłasnowolnionych całkowicie oraz 10 częściowo. Wobec jednej osoby ubezwłasnowolnionej częściowo toczy się w sądzie sprawa o ustanowienie kuratora. Pozostali Mieszkańcy posiadają ustanowionych opiekunów prawnych lub kuratorów.

W DPS zatrudnionych jest 86 osób, w tym: 3 pracowników socjalnych, 36 opiekunów, 7 starszych opiekunek-pielęgniarek, 2 starszych instruktorów terapii zajęciowej, 2 instruktorów terapii zajęciowej, instruktor ds. kulturalno – oświatowych, terapeuta, pedagog, kapelan, starszy technik fizjoterapii, 4 pokojowe. Placówka zapewnia opiekę medyczną Mieszkańcom poprzez zatrudnienie 2 lekarzy psychiatrów, psychologa oraz rehabilitanta. Jak ustalono, dwa razy w tygodniu odbywają się w placówce konsultacje psychiatryczne, jednakże w razie konieczności mogą one odbywać się z większą częstotliwością. Lekarz pierwszego kontaktu dyżuruje w DPS raz w tygodniu. Badania oraz porady lekarskie odbywają się w przystosowanych do tego celu gabinetach zabiegowo – pielęgniarskich. Konsultacje lekarzy specjalistów odbywają się poza placówką na zasadach ogólnych (NFZ). Mieszkańcy korzystają z usług m.in.

Przychodni Zdrowia w Pruszczu lub w Świeciu, Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Świeciu, Klinicznego oraz Wojewódzkiego Szpitala w Bydgoszczy, Centrum Onkologii w Bydgoszczy. Transport Mieszkańców na konsultacje specjalistyczne odbywa się samochodem DPSu, pod opieką personelu medycznego.

Na terenie placówki działa Branżowy Związek Zawodowy Pracowników DPS-ów oraz Związek Zawodowy NSZZ Solidarność. Z wypowiedzi ich przewodniczących wynika, że współpraca z pracodawcą układa się poprawnie. Pracownicy nie skarżyli się na warunki pracy, ani na pracodawcę. W Domu działa ponadto Samorząd Mieszkańców. Jego przewodnicząca, piastująca tę funkcję od kilku lat, podczas rozmowy z przedstawicielami Rzecznika Praw Obywatelskich, nie zgłosiła uwag co do współpracy z kierownictwem placówki.

3. Warunki bytowe.

Placówka położona jest na terenie zespołu dworsko – parkowego wpisanego do rejestru zabytków, usytuowanego z dala od zgiełku miasta. Teren wokół budynku otoczony jest parkiem, co nadaje miejscu szczególnie klimat wyciszenia i spokoju.

Obszar na zewnątrz budynków mieszkalnych, klatki schodowe, palarnie, kaplica oraz ciągi komunikacyjne na poszczególnych kondygnacjach objęte są monitoringiem, na który składa się system kamer przemysłowych, zestaw urządzeń pozwalających na dokonywanie odczytu z kamer oraz urządzenie utrwalające obraz w formie elektronicznej.

Mieszkańcy, podzieleni na 4 zespoły terapeutyczne, rozlokowani są w dwóch obiektach dostosowanych w pełni do potrzeb osób niepełnosprawnych. Tzw. dworek, mimo zabytkowego charakteru, zapewnia Mieszkańcom dobre warunki bytowe. Poza pokojami mieszkalnymi, sanitariatami, gabinetem zabiegowym znajduje się w nim m.in. kaplica, pokój gościnny, pomieszczenie kuchenne, pralnia z suszarnią oraz pomieszczenia administracji. Drugi budynek – trzykondygnacyjny pawilon – jest obiektem nowym, również zapewniającym właściwe warunki. Stan obu obiektów ocenić należy jako dobry, nie wymagający aktualnie przeprowadzenia remontów.

Na potrzeby związane z zakwaterowaniem Mieszkańców przeznaczono 56 pokoi (20 w dworku i 36 w pawilonie). Dominują wśród nich pokoje dwuosobowe (24) oraz trzyosobowe (24). Ponadto, wyodrębniono 4 pokoje czteroosobowe i tyle samo jednoosobowych. Pomieszczenia te wyposażono w meble przystosowane dla potrzeb osób w nich mieszkających; panował w nich porządek. Niektóre pokoje posiadają aneksy kuchenne. Jak wynika z informacji udzielonej przez dyrektora placówki oraz Mieszkańców, z którymi rozmawiano, każdy z pensjonariuszy Domu miał realny wpływ na estetykę zajmowanego pokoju poprzez możliwość wyboru koloru ścian czy rodzaju mebli. Stan czystości zwizytowanych pokoi również nie budził zastrzeżeń, są one estetyczne, wolne od nieprzyjemnych zapachów.

Na potrzeby związane z utrzymaniem higieny przez mieszkańców domu przeznaczono i odpowiednio wyposażono 28 sanitariatów (część z nich przystosowana dla osób z niepełnosprawnością). Do dyspozycji mieszkańców obu budynków pozostaje łącznie 25 pryszniców, 11 wanien, 42 umywalki oraz 42 toalety. Taka liczba sanitariatów czyni zadość obowiązującym przepisom stanowiącym, iż liczba osób korzystających z jednej łazienki nie może być większa niż 5, a liczba osób korzystających z jednej toalety nie większa niż 4. W trakcie indywidualnych rozmów mieszkańcy zgłaszali, że otrzymują niewystarczającą ilość środków służących do utrzymania higieny osobistej, w związku z czym muszą zakupywać je z własnych pieniędzy. Należy zaznaczyć, że w trakcie oglądu sanitariatów, osoby wizytujące zauważyły, że w toaletach nie było papieru toaletowego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, DPS zapewnia mieszkańcom pomoc w utrzymaniu higieny osobistej oraz podstawowe środki umożliwiające powyższe czynności.

Pensjonariuszom zapewniono także możliwość korzystania z pokoi dziennego pobytu. Są one schludnie urządzone, wyposażone w prasę, książki, telewizory oraz meble umożliwiające wypoczynek. W dniu wizytacji przedstawiciele Rzecznika mogli zaobserwować przebieg zajęć terapeutycznych, w których uczestniczyli mieszkańcy (robótka ręczna, ćwiczenia plastyczno-techniczne).

W obydwu budynkach znajdują się gabinety medycznej pomocy doraźnej. Podczas ich oglądu nie stwierdzono braków w wyposażeniu, ani przeterminowanych medykamentów. Lekarstwa przeznaczone dla konkretnych mieszkańców gromadzone są w odpowiednich szafkach oznaczonych nazwiskiem. Pokoje medycznej pomocy doraźnej wykorzystywane są również na potrzeby konsultacji lekarskich świadczonych przez lekarza I kontaktu oraz lekarza psychiatrę.

Kuchnia mieści się na parterze pawilonu; działa w systemie HACCP i przygotowuje 3 posiłki dziennie (śniadanie, obiad, kolację). Próbki przechowywane są w lodówce znajdującej się na jej terenie, do której dostęp mają jedynie pracownicy kuchni. Posiłki spożywane są przez mieszkańców w jadalni, która jest w stanie pomieścić wszystkich pensjonariuszy. Część z mieszkańców DPS spożywa posiłki w swoich pokojach. Z rozmów przeprowadzonych przez osoby wizytujące z pensjonariuszami wynika, że nie ma problemów zarówno z jakością przygotowywanego przez Dom wyżywienia. Zgodnie z § 6 ust. 1 pkt. 6 lit. d rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w *sprawie domów pomocy społecznej* (Dz. U. Nr 217, poz. 1837) podstawowe produkty żywnościowe oraz napoje są dostępne przez całą dobę. Z rozmów z Mieszkańcami wynika, iż codziennie w tzw. kuchenkach terapeutycznych, zlokalizowanych w poszczególnych zespołach, o godz. 14.30 wydawana jest herbata/kawa, zaś o godz. 15.00 chleb. Każdy z Mieszkańców może wówczas przygotować sobie dodatkowe wyżywienie. Wizytujący zwrócili jednak uwagę, iż asortyment spożywczy jest niewystarczający do przygotowania odpowiedniego posiłku. W dniu wizytacji dostępne były jedynie wyżej wspomniane napoje oraz suchy chleb, w niektórych zespołach dodatkowo dżem. Również rygorystyczne ograniczenia czasowe w spożywaniu tych posiłków budzą wątpliwości. Mieszkańcy podkreślali, że jest to dla nich dość uciążliwe.

Zgodnie z zasadami określonymi w Instrukcji depozytowej Domu Pomocy Społecznej w Gołuszcach, Mieszkańcy mogą przekazywać swoje pieniądze na konto depozytowe. Wedle zapisów Instrukcji, wypłaty depozytów, poza świadczeniami emerytalno-rentowymi, zasiłkami i rentami socjalnymi

(wypłacanymi raz w miesiącu), dokonuje się na podstawie złożonych wniosków, w których Mieszkaniec lub opiekun prawny określają wysokość kwoty do wypłaty. Środkami pieniężnymi i przedmiotami wartościowymi mieszkańca ubezwłasnowolnionego rozporządza jego opiekun ustanowiony przez Sąd. Środki pieniężne wypłacane są w takich przypadkach na wniosek opiekuna prawnego. Kasa mieszkańców jest czynna codziennie.

W placówce jest możliwość używania wyrobów tytoniowych, jednakże jedynie w dworku wyodrębniono do tego celu palarnię. Natomiast w pawilonie, palenie papierosów dozwolone jest na każdym półpiętrze klatki schodowej (łączyjącej poszczególne kondygnacje), gdzie rozstawiono popielnice oraz krzeselka. Należy jednak podkreślić, iż wyżej opisane miejsca nie są oddzielone od głównych ciągów komunikacyjnych (korytarzy) oraz reszty pomieszczeń używanych zarówno przez kadrę, jak i mieszkańców. Dodatkowo, znajdują się one w znacznej odległości od bezpośredniego dostępu do okna, co w zupełności uniemożliwia właściwą wentylację. Taki stan rzeczy nie odpowiada wymogom zawartym w obecnie obowiązujących przepisach prawa. Wyodrębnienie w placówce oddzielnych pomieszczeń palarni należy uznać za konieczne za względu na gwarantowaną w przepisach ochronę prawa niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego (art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. *o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych*, Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55, ze zm.). Sytuacja, jaka ma obecnie miejsce w DPS powoduje, że prawa osób niepalących są notorycznie łamane. Ponadto, samo usytuowanie palarni na półpiętrach jest niebezpieczne i grozi wypadkiem mieszkańców – ponieważ znajdują się one w pobliżu schodów. Przy lekach, które przyjmują mieszkańcy oraz ich schorzeniach – łatwo jest o zachwianie równowagi i upadek ze schodów.

4. Przymus bezpośredni.

Z informacji przekazanych przez Dyrektora placówki wynika, iż w ciągu ostatnich dwóch lat w Domu nie stosowano środków przymusu bezpośredniego, a w przypadkach agresji czy autoagresji mieszkańców jest wzywane pogotowie ratunkowe. W rozmowach z personelem DPS wizytujący zauważyli, że ich wiedza na

temat stosowania przymusu bezpośredniego nie jest wystarczająca, mimo że Plan szkoleń personelu DPS w Gołuszycach w 2010 r. obejmował szkolenie w tym zakresie. W ocenie osób wizytujących pracownicy DPS wymagają kompleksowego szkolenia ukierunkowanego nie tylko na regulację prawną dotyczącą stosowania przymusu bezpośredniego w domach pomocy społecznej, ale także procedury postępowania i zasadności stosowania tego typu oddziaływań. Jak wskazują zapisy znajdujące się w dokumentacji placówki (np. przytrzymanie lub przymusowe zastosowanie leków), pracownicy w pewnych sytuacjach stosują przymus bezpośredni, nie do końca mając tego świadomość. W związku z ustaleniami poczynionymi w tym zakresie przez osoby wizytujące, poinformowano Dyrektora Domu, iż jego pracownicy mają prawo do stosowania przymusu bezpośredniego w postaci przytrzymania, przymusowego podania leków, unieruchomienia oraz izolacji – pod warunkiem, że formy te stosowane są po zaistnieniu (a więc nie prewencyjnie) wystarczających w świetle prawa przesłanek, przez wyszkolony personel, a ich użycie jest właściwie dokumentowane. Owe wymogi sankcjonowane są ustawą z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111 poz. 535 ze zm.) oraz rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 sierpnia 1995 r. w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego (Dz. U. Nr 103 poz. 514).

Ponadto, w placówce nie ma wyodrębnionego pomieszczenia przeznaczonego do izolacji, gdyż jak wskazał Dyrektor DPS dotychczas nie występowały sytuacje skłaniające do zastosowania tego typu przymusu bezpośredniego. Niemniej jednak, w ocenie wizytujących, pomieszczenie takie powinno zostać wyodrębnione i dostosowane do wymogów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 sierpnia 1995 r. w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego (Dz. U. Nr 103 poz. 514). Fakt, iż dotychczas nie było potrzeby stosowania tego rodzaju przymusu bezpośredniego nie jest gwarantem tego, że w przyszłości takie sytuacje również nie będą występować.

5. Traktowanie.

Atmosfera panująca w Domu w trakcie wizytacji była właściwa. Zauważono, iż zarówno jego Dyrektor jak i kadra są w pełni zorientowani co do

potrzeb i upodobań poszczególnych mieszkańców. Większość pensjonariuszy, z którymi rozmawiali przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich dobrze oceniła pracę personelu. Pojedyncze osoby opisywały sytuacje, które można uznać za niewłaściwe traktowanie, tj. bicie po głowie, szarpanie, wyzywanie, zamykanie w łazience. Jednakże żadna z osób nie potrafiła wskazać szczegółów co do okoliczności, miejsca i czasu opisywanych zdarzeń.

Wątpliwości osób wizytujących wzbudziły przekazane od mieszkańców sygnały na temat konieczności sprzątnięcia przez nich pokoi, sanitariatów, korytarzy. Potwierdziła to analiza wybranego losowo fragmentem zapisu monitoringu, na którym widoczny był Mieszkaniec sprzątający klatki schodowe i palarnie w jednym z obiektów. Należy uznać, że usługi w zakresie utrzymania czystości Domu świadczy placówka i Mieszkańcy nie powinni być wykorzystywani do tego typu czynności.

6. Prawo do skargi.

W Domu jest książka skarg i wniosków, jednakże ostatni wpis pochodzi z 2007 r. Według deklaracji Dyrekcji od tego czasu nie zgłaszano skarg pisemnych. Jeśli chodzi o problemy sygnalizowane ustnie, nie są one protokołowane. Ja wyjaśnił Dyrektor, nie ma potrzeby ich zapisywania, gdyż są one na bieżąco rozpatrywane przez niego na spotkaniach Społeczności Terapeutycznej Domu. Sytuacja taka budzi jednak wątpliwości wizytujących, w ocenie których skargi ustne również powinny być odnotowywane w książce skarg i wniosków.

7. Przyjęcia bez zgody.

Zgodnie z art. 39 w zw. z art. 38 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111 poz. 535 ze zm.), jeżeli osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, gdyż brak opieki zagraża jej życiu, a jednocześnie nie wymaga leczenia szpitalnego, lecz osoba ta lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na przyjęcie jej

do domu pomocy społecznej, o jej skierowaniu do placówki rozstrzyga sąd opiekuńczy na wniosek organu ds. pomocy społecznej lub kierownika szpitala psychiatrycznego. Z kolei zgodnie z art. 41 powołanej ustawy, osoba przyjęta do domu pomocy społecznej na podstawie orzeczenia sądu, a także jej przedstawiciel ustawowy i inne wymienione w przepisie podmioty, mogą występować do sądu opiekuńczego o zmianę tego orzeczenia. W dniu wizytacji, w placówce przebywało 21 osób na mocy postanowienia sądu. Na podstawie badanej dokumentacji nie stwierdzono, aby w przypadku w/w Mieszkańców naruszono powyższe przepisy.

8. Wnioski.

Ustalenia poczynione przez zespół wizytujący w Domu Pomocy Społecznej w Gołuszycach wykazały, że podstawowe zadanie, jakie prawo stawia przed tego typu placówką realizowane jest w niej prawidłowo.

Niemniej jednak po dokonaniu oglądu pomieszczeń Domu, przeprowadzeniu rozmów z jego mieszkańcami i pracownikami, przeanalizowaniu dokumentacji zebranej podczas wizytacji oraz wysłuchaniu Dyrektora placówki stwierdzono, że w celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących osobom przebywającym w DPS w Gołuszycach należy:

1. przeszkolić personel DPS w zakresie stosowania przymusu bezpośredniego zgodnie z ustawą z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111 poz. 535 ze zm.) oraz rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 sierpnia 1995 r. w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego (Dz. U. Nr 103 poz. 514);
2. wprowadzić praktykę rejestrowania wszystkich skarg i wniosków zgłaszanych przez Mieszkańców Domu w zeszycie skarg i wniosków;
3. stworzyć właściwe warunki do używania wyrobów tytoniowych w budynku pawilonu, w taki sposób, aby zapewnić ochronę praw niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego i zapewnić bezpieczeństwo Mieszkańcom;

4. rozważyć możliwość zapewnienia większego dostępu do podstawowych produktów żywnościowych oraz napoi w ciągu dnia;
5. we właściwy sposób realizować usługi w zakresie utrzymania czystości Domu, bez zbędnego angażowania w te czynności Mieszkańców;
6. monitorować sygnały płynące od Mieszkańców w zakresie niewłaściwego traktowania ich przez personel placówki;
7. wyodrębnić i odpowiednio dostosować pomieszczenie służące do izolacji w ramach stosowania przymusu bezpośredniego;
8. zapewnić mieszkańcom podstawowe środki służące do utrzymania higieny osobistej;
9. dokonać korekty Regulaminu i jego załączników w zakresie wspomnianymi w pkt. 2 niniejszej Informacji.